

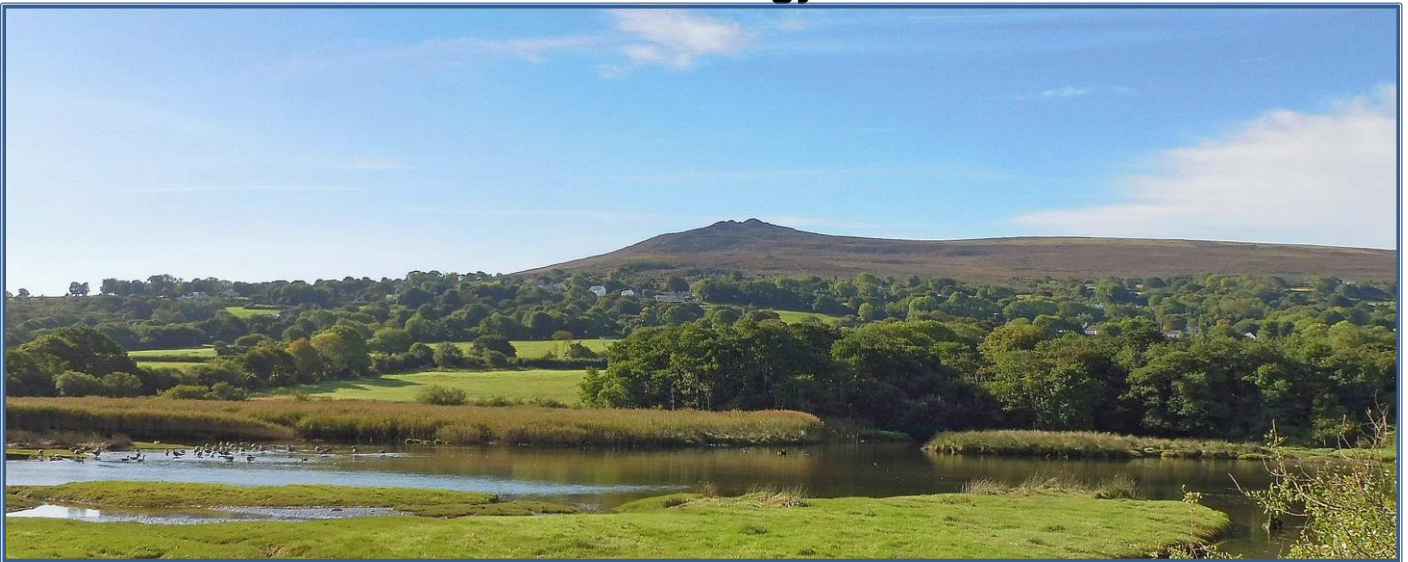
CLEAN

Catchment Level Environmental Action Network

AFON NYFER

RIVER NEVERN

Mae dyrffyrdd ffyniannus yn ceisio cynhyrchu cymunedau llewyrchus, busnesau cadarn ac amgylcheddau iach.

Cydllynydd Prosiect Adam Dawson
Cymorth Technegol ac Adroddiad Ysgrifennwyd gan Richard Sylvester

Cydllynydd gwirfoddolwyr Anna Heinlein

Cymorth Technegol ac Adroddiad Ysgrifennwyd gan Richard Sylvester

Crynodeb Gweithredol

Mae ansawdd dŵr ac iechyd ecolegol cyffredinol cyrff dŵr yng Nghymru, ac yn wir y DU gyfan, wedi dod yn fwyfwy amlwg yn y blynyddoedd diwethaf. Mae papurau newydd a theledu yn aml yn adrodd am ddigwyddiadau unigol o lygredd carthion a dŵr ffo amaethyddol. Y tu ôl i'r penawdau mae yna nifer o faterion a chymhlethodau eraill nad ydyn nhw mor deilwng o newyddion. Yn aml mae ffynonellau llygredd yn fwy hirfaith a chronnus eu natur ac mae dirywiad mewn bioamrywiaeth yn aml-ffactor.

Datblygwyd y prosiect CLEAN (Rhwydwaith Gweithredu Amgylcheddol Lefel Dalgylch) mewn ymateb i'r her o adfer a gwella cynefinoedd iach yn ac ar hyd Afon Nyfer. Crëwyd Grŵp Llywio o sefydliadau cadwraeth natur a chymunedol, a gydlynwyd trwy brosiect Growing Better Connections ac yn cynnwys cynrychiolwyr o Barc Cenedlaethol Arfordir Penfro, Ymddiriedolaeth Afonydd Gorllewin Cymru, Partneriaeth Natur Sir Benfro, Grŵp Amgylchedd Ardal Casnewydd a Chynghorwyr Cymuned. Ariannodd APCAP y cam hwn o samplu ar y cyd.

Trwy gydweithio a gweithio ar lefel dalgylch i adfer cynefinoedd gallwn wneud y mwyaf o'r buddion i fywyd gwyllt a chymunedau. Mae'r prosiect yn cael ei gyflwyno mewn dau gam ac mae'n darparu cyfleoedd i wirfoddolwyr lleol gymryd rhan.

Mae camau cychwynnol y prosiect wedi canolbwyntio ar gasglu data ac ymgysylltu â chymunedau; defnyddio pŵer gwyddoniaeth dinasyddion i gasglu gwybodaeth am ansawdd dŵr a dangosyddion amgylcheddol eraill ar afonydd a nentydd ar draws dalgylch Afon Nyfer.

Gan weithio gyda Fresh Water Watch, ehangwyd y prosiect dros yr haf i ymgysylltu mwy o wirfoddolwyr yn gysylltiedig â mentrau cenedlaethol a byd-eang. Roedd nodau allweddol yn cynnwys ymgysylltu ehangach â gwirfoddolwyr a thirfeddianwyr, a cheisio gwahanu llygredd maetholion oddi wrth waith trin carthion oddi wrth ddŵr ffo amaethyddol. Y bwriad yw y bydd hyn yn galluogi ail gam i gefnogi lliniaru ymarferol a gwella cynefinoedd, a datblygu cynllun rheoli dalgylch a arweinir gan y gymuned.

Dros dri chyfnod samplu bu 32 o wirfoddolwyr yn arolygu 211 o bwyntiau data ac wedi profi 199 o samplau dŵr o'r myrdd o afonydd bach, llednentydd, nentydd a ffosydd ar draws chwe is-ddalgylch Afon Nyfer, ac anaml, os o gwbl, yr ymwelir â'r rhan fwyaf ohonynt gan awdurdodau monitro.

Yn ogystal, casglodd y gwirfoddolwyr wybodaeth ynglŷn â defnydd tir cyfagos, rhywogaethau estron goresgynnol (INNS), arsylwadau o sbwriel a llygredd posibl, a gweld bywyd gwyllt, gan ddarparu cofnod prin a manwl o'r dalgylch.

Dengys y canlyniadau fod lefelau nitrad a ffosffad yn is yn gyffredinol nag yn ystod y cyfnod samplu blaenorol. Yn y cyfnod hwn dangosodd 31% lefelau uchel neu uchel iawn o lygredd nitrad (bron i 60% yn flaenorol), a dangosodd 21.7% lefelau uchel neu uchel iawn o lygredd ffosffad (28.2% yn flaenorol). Archwilir y rhain fesul is-ddalgylch yn yr adroddiad llawn.

Roedd cofnodion o INNS yn uchel, ac roedd nifer y bywyd gwyllt a welwyd yn isel, ac roedd arsylwadau o sbwriel hefyd yn isel.

Mae'r lefelau is o nitrad a ffosffad a welwyd ar ôl haf sych 2022 yn debygol o fod o ganlyniad i ddŵr ffo sy'n cynnwys llai o faetholion a llai o ofyniad i ddefnyddio gollyngiadau CSO. O gymharu â mapiau risg dŵr ffo maethol a ddarparwyd gan Ganolfan Gwybodaeth Bioamrywiaeth Gorllewin Cymru, gwelwyd bod llawer o'r nentydd â lefelau uwch o faetholion yn ystod y ddau gyfnod samplu yn cyfateb i'r ardaloedd colled uchel hyn o faetholion.

Mae rheoli adnoddau dŵr a dŵr ffo ond yn mynd i ddod yn bwysicach wrth i effaith newid hinsawdd barhau, yn benodol cyfnodau sych hirach a glawiad dwysach.

Mae cefnogaeth ffermwyr a thirfeddianwyr yn hanfodol, a byddai ymyriadau sy'n atal, storio, ac yn arafu symudiad dŵr ar draws y dirwedd ac yn lleihau dŵr ffo, neu'n darparu lleiniau clustogi i gynefinoedd sensitif yn gwella iechyd ecolegol a gwydnwch hinsawdd.

Mae union effaith y CSOs yn ardal yr astudiaeth yn dal heb ei benderfynu, er ei bod yn amlwg o ddata Dŵr Cymru/Welsh Water bod gollyngiadau yn digwydd yn aml o fewn y dalgylch a bron yn sicr yn cael effaith negyddol.

Mae cynnwys y cyhoedd yn y materion hyn trwy gyfleoedd gwirfoddoli yn ffordd effeithiol o ddarparu asiantaeth a llais i gymunedau gwledig. Yn ogystal, mae gwyddor dinasyddion yn parhau i gynnig ffynhonnell ddata nad oedd ar gael i awdurdodau fel arall, ac mae'n gyfrwng profedig ar gyfer ymgysylltu o'r fath.

Argymhellion

Cafodd cyfres lawn o argymhellion ei chynnwys yn adroddiad Cam 1 CLEAN ac nid ydynt yn cael eu hailadrodd yma.

Fodd bynnag, mae'n werth ailadrodd dau faes ymyrryd amlwg:

1. Ymgysylltu â'r gymuned ffermio ynghylch heriau a chyfleoedd sy'n effeithio ar ansawdd dŵr ac iechyd ecolegol yn nalgylch Nyfer, gan gynnwys cefnogaeth i weithredu arfer gorau wrth reoli tir a rheoli maetholion.
2. Annog sefydlu ffensys da byw, lleiniau clustogi torlannol a mathau eraill o leiniau clustogi, a chyrru cyllid ar eu cyfer.
3. Datblygu safleoedd sy'n hygyrch i'r cyhoedd i arddangos ymyriadau arfer gorau i wella ansawdd dŵr.
4. Ymgysylltu â Dŵr Cymru i ddeall heriau gyda Gorlifoedd Storm Cyfunol yn well a mynd i'r afael â hwy'n well, gan gynnwys cynyddu capasiti ar gyfer digwyddiadau glawiad dwys, a monitro hyd a maint gollyngiadau yn fwy cywir a defnyddiol.
5. Ystyried rhaglen gynhwysfawr o hybu ymwybyddiaeth wedi'i chynllunio i godi materion ansawdd dŵr a hysbysu aelodau o'r cyhoedd am gamau y gallant eu cymryd i leihau risg gollyngiadau Gorlifoedd Storm Cyfunol, ymyriadau doeth o ran dŵr, gwelliannau i gynefinoedd, ac ati.
6. Datblygu amrywiaeth eang o rolau ar gyfer gwirfoddolwyr, gan gynnwys ymgynghori â'r gymuned, i weithio tuag at gynllun rheoli dalgylch dan arweiniad y gymuned.
7. Parhau i fonitro i asesu newidiadau ac effeithiau ymyriadau tirwedd.